

Висновки Верховного Суду України

Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС України, за I півріччя 2012 р.

Справи зі спорів з приводу реалізації державної політики у сфері економіки

Справи щодо організації господарської діяльності

Відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України від 23 березня 1996 р. № 98/96-ВР «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) торговий патент повинен бути розміщений у приміщеннях для надання послуг у сфері грального бізнесу та надання побутових послуг; має бути відкритим та доступним для огляду. При розміщенні ксерокопії торгового патенту

на гральному автоматі дотримується вимога цієї статті щодо відкритості та доступності торгового патенту для огляду, тобто інформаційної функції патенту. Зазначена норма Закону не передбачає обов'язку господарюючих суб'єктів розміщувати для огляду саме оригінали торгових патентів або їх нотаріально засвідчені копії (постанова Верховного Суду України від 23 січня 2012 р. у справі № 21-262a11).

Справи щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності Державної митної служби та її органів, а також за їх зверненнями

1. Аналіз положень МК (чинного на час виникнення спірних правовідносин) та постанов Кабінету Міністрів України (далі — КМУ) від 9 квітня 2008 р. № 339 «Про затвердження Порядку здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів» та від 20 грудня 2006 р. № 1766 «Про затвердження Порядку декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, та подання відомостей для її підтвердження» дає підстави вважати, що митні органи мають виключну компетенцію в питаннях перевірки та контролю правильності обчислення декларантом митної вартості. З цієї метою вони мають повноваження витребувати додаткові документи для перевірки правильності зазначеної митної вартості товару в разі наявності підстав для сумніву в правильності митної оцінки товару, що переміщується через митний кордон України.

Митниця може вимагати, а суб'єкт господарювання має надати лише належні документи для перевірки та підтвердження правильності зазначеної митної вартості товару.

Надання неналежних документів не може вважатися виконанням вимог митниці щодо підтвердження митної вартості товарів (постанова Верховного Суду України від 10 квітня 2012 р. у справі № 21-52a12).

2. У разі якщо митний орган, приймаючи вантажну митну декларацію, самостійно визначає митну вартість товару та пропускає товар на митну територію України (після сплати імпортером передбачених законом податків і зборів), то в подальшому він не має правових підстав для прийняття податкових повідомлень про донорахування податкових зобов'язань, за винятком випадку, коли за наслідками службової перевірки або розгляду кримінальної справи встановлено змову між декларантом і митним органом, спрямовану на заниження обов'язкових платежів.

В інших випадках за умови наявності обґрунтованої підозри, що під час пропуску товарів і транспортних засобів через митний кордон України було допущено порушення законодавства України, митний орган має право продовжити здійснення митного контролю, за наслід-

ками якого донарахувати обов'язкові платежі, якщо протиправні дії декларанта спричинили їх недобір (постанови Верховного Суду України від 20 лютого 2012 р. у справі № 21-390a11, від 12 червня 2012 р. у справі № 21-130a12).

3. Факт перебування громадянина на консульському обліку в країні, яка є суб'єктом міжнародних відносин, зумовлює необхідність для мети, передбаченої ч. 2 ст. 8 Закону України від 13 вересня 2001 р. № 2681-III «Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України» (чинного на час виникнення спірних правовідносин), вимагати на підтвердження факту перебування транспортного засобу на обліку в цій же країні документи, видані саме її повноважними органами.

Оскільки автомобіль позивача не був зареєстрований у цій країні, відповідні документи

митниці не надані, то вона правомірно відмовила позивачу у здійсненні пільгового митного оформлення автомобіля (постанови Верховного Суду України від 5 березня 2012 р. у справі № 21-405a11, від 5 березня 2012 р. у справі № 21-416a11, від 5 березня 2012 р. у справі № 21-444a11, від 5 березня 2012 р. у справі № 21-454a11, від 8 травня 2012 р. у справі № 21-90a12, від 19 червня 2012 р. у справі № 21-80a12).

4. Передбачене ст. 355 МК порушення митних правил, яке полягає в заявленні у вантажній митній декларації неправдивих відомостей як підстави для звільнення від сплати податків і зборів, що спричинило їх недобори до бюджету, не можна вважати триваючим, а тому за правилами ч. 1 ст. 328 МК адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше як через два місяці з дня його вчинення (постанова Верховного Суду України від 9 квітня 2012 р. у справі № 21-260a11).

Справи щодо управління об'єктами державної (комунальної) власності, у тому числі про передачу об'єктів права державної та комунальної власності; здійснення державних закупівель

Положення про порядок передачі об'єкта права державної власності, затвердженого постановою КМУ від 21 вересня 1998 р. № 1482, яким врегульовано механізм та порядок передачі державного майна, пов'язує виникнення в ініціатора такої передачі обов'язку погоджувати пропозиції щодо цього з юридичними особами лише за умови закріплення за ними такого майна на праві господарського відання чи оперативного управління.

Позивачі не належать до кола суб'єктів, з якими відповідно до п. 5 зазначеного Положення необхідно погоджувати пропозиції щодо передачі об'єктів права державної власності, оскільки зазначене майно хоч і знаходиться на їх балансі, проте не закріплене за ними на праві господарського відання або оперативного управління (постанови Верховного Суду України від 27 березня 2012 р. у справі № 21-49a12, від 15 травня 2012 р. у справі № 21-129a12).

Справи щодо реалізації спеціальних владних управлінських функцій в окремих галузях економіки

1. За змістом положень п. 16 ч. 1 ст. 32 Закону України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV «Про телекомунікації» та пунктів 31, 107 Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг, затверджених постановою КМУ від 9 серпня 2005 р. № 720 (чинного на час виникнення спірних правовідносин), зазначена норма Закону передбачає порядок надання за особистим зверненням споживача безоплатно послуг щодо розшифровки суми за надані телекомунікаційні послуги лише за той розрахунковий період, до якого споживач має претензії. Надання за заявою абонента розшифровок щодо тривалості та напрямку телефонних дзвінків за будь-який розрахунковий період, до якого споживач не має претензій, здійснюється як додаткова телекомунікаційна послуга, вартість якої

не належить до сфери державного регулювання (постанови Верховного Суду України від 24 квітня 2012 р. у справі № 21-35a12, від 15 травня 2012 р. у справі № 21-114a12, від 5 червня 2012 р. у справі № 21-133a12).

2. За змістом ст. 7 Закону України від 5 квітня 2001 р. № 2344-III «Про автомобільний транспорт» маршрути між населеними пунктами області та обласним центром є внутрішньо-обласними, тому дії щодо організації перевезень на таких маршрутах віднесено до повноважень обласної державної адміністрації як органу державного регулювання та контролю у сфері автомобільного транспорту в межах області (постанова Верховного Суду України від 29 травня 2012 р. у справі № 21-123a12).

Справи зі спорів з приводу забезпечення сталого розвитку населених пунктів та землекористування

1. За змістом п. 12 розд. X «Перехідні положення» ЗК (чинного на час виникнення спірних правовідносин), незважаючи на місцезнаходження землі, виключено можливість органів місцевого самоврядування розпоряджатися землями державної і комунальної власності, на яких розташовані державні, в тому числі казенні, підприємства, господарські товариства, у статутних фондах яких державі належать частки (акції, паї). Водночас відповідно до ст. 84 ЗК зазначені землі державної власності взагалі не можуть передаватися у комунальну та (або) приватну власність. За змістом зазначеної статті право державної власності на землю набувається і реалізується державою через органи виконавчої влади. Крім того, відповідно до п. «г» ч. 1 ст. 12 ЗК до повноважень органів місцевого самоврядування в галузі земельних відносин належить вилучення земельних ділянок із земель комунальної, а не державної власності.

У зв'язку з цим селищна рада, приймаючи рішення щодо земельної ділянки, на якій розташоване державне підприємство, не врахувала особливого правового статусу земельної ділянки та вийшла за межі повноважень, наданих їй Конституцією України та законами України (постанова Верховного Суду України від 20 лютого 2012 р. у справі № 21-367a11).

2. Відповідно до ч. 3 ст. 43 Закону України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV «Про місцеві державні адміністрації» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) розпорядження голови державної адміністрації, що суперечать Конституції України, законам України, рішенням Конституційного Суду України, іншим актам законодавства або є недоцільними, неекономними, неефективними за очікуваними чи фактичними результатами, скасовуються Президентом України, головою місцевої державної адміністрації вищого рівня або у судовому порядку.

Право скасовувати розпорядження голів районних державних адміністрацій, що суперечать Конституції та законам України, рішенням Конституційного Суду України, актам Президента України, КМУ, голів обласних державних адміністрацій, а також міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, надано головам обласних державних адміністрацій (ст. 33 зазначеного Закону).

Розпорядження голови районної державної адміністрації, на підставі якого видано державний акт на право власності на земельну ділянку,

є ненормативним правовим актом одноразового застосування, яке вичерпало свою дію фактом його виконання, а тому воно не може бути в подальшому скасоване посадовою особою, яка його прийняла (постанова Верховного Суду України від 5 березня 2012 р. у справі № 21-423a11).

3. Підготовка та видача висновків, зокрема щодо надання земельних ділянок у користування або власність та наявних обмежень, а також висновків щодо умов відведення земельних ділянок у користування належить до такого виду земельно-кадастрових робіт і послуг, як надання консультацій з питань оформлення прав на земельні ділянки, які відповідно до вимог п. 5 Порядку виконання земельно-кадастрових робіт та надання послуг на платній основі державними органами земельних ресурсів, затвердженого постановою КМУ від 1 листопада 2000 р. № 1619, надаються на платній основі (постанови Верховного Суду України від 5 березня 2012 р. у справі № 21-349a11, від 26 березня 2012 р. у справі № 21-277a11, від 27 березня 2012 р. у справі № 21-63a12, від 10 квітня 2012 р. у справі № 21-54a12, від 11 червня 2012 р. у справі № 21-284a11).

4. Вчинена з порушенням чинного законодавства добровільна відмова від права постійного користування невизначеною частиною земельної ділянки не може розцінюватися як добровільна відмова від права постійного користування усією земельною ділянкою та бути підставою припинення зазначеного права згідно зі ст. 141 ЗК (постанова Верховного Суду України від 9 квітня 2012 р. у справі № 21-291a11).

5. Відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону України від 3 березня 1998 р. № 147/98-ВР «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» (далі — Закон № 147/98-ВР) передача об'єктів з комунальної у державну власність здійснюється за рішенням сільських, селищних, міських, районних у містах рад — щодо об'єктів права комунальної власності відповідних територіальних громад. Частиною 2 цієї ж статті передбачено, що передача об'єктів з комунальної у державну власність, у тому числі об'єктів незавершеного будівництва, здійснюється за наявності згоди КМУ на їх передачу. Таким чином, перехід права власності з комунальної до державної закон пов'язує з такою обов'язковою обставиною, як відповідне волевиявлення на зазначену передачу як суб'єкта комунальної власності (Київради), так і КМУ. У справі, що

розглядається, суди всіх інстанцій встановили відсутність сукупності таких рішень Київради та КМУ. Суд касаційної інстанції, застосовуючи ст. 5 Закону № 147/98-ВР, помилково виходив із того, що перехід права власності можливий і за

відсутності сукупності вищезазначених волевиявлень (рішень) Київради та КМУ, пов'язуючи це з іншими обставинами (постанова Верховного Суду України від 11 червня 2012 р. у справі № 21-295a11).

Справи зі спорів з приводу реалізації податкової політики та за зверненнями податкових органів

Справи щодо адміністрування окремих податків, зборів та обов'язкових платежів:

► податку на додану вартість (крім бюджетного відшкодування з податку на додану вартість)

1. При визначенні бази оподаткування податку на додану вартість (далі — ПДВ) операцій з реалізації платником податку на території України попередньо імпортованого ним товару звичайна ціна та митна вартість, що є умовною розрахунковою величиною, яка розраховується відповідно до положень МК і застосовується при переміщенні товарів через митний кордон України (зокрема для ведення митної статистики), не є тотожними і не можуть порівнюватись. Висновок суду касаційної інстанції про те, що згідно з п. 4.1 ст. 4 Закону України від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) база оподаткування ПДВ зазначених операцій має обмежуватися митною вартістю імпортованого товару, яка відповідає його звичайній ціні, не ґрунтується на вимогах чинного законодавства і є помилковим (постанова Верховного Суду України від 12 березня 2012 р. у справі № 21-380a11).

2. У разі якщо платник податку не скористався правом подати заяви, передбаченим підпунктом 7.2.6 п. 7.2 ст. 7 Закону України від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (чинного на час виникнення спірних правовідносин), і не звернувся до податкової інспекції зі скаргою, він не має права включати до податкового кредиту суму ПДВ, не підтверджену податковою накладною. Саме своєчасно подана платником податку заява до податкового органу є підставою для включення до податкового кредиту суми податку, сплаченої у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг).

У разі якщо право платника на податковий кредит підтверджується податковими накладними, отриманими після закінчення податкових періодів, в яких фактично відбулися господарські операції, суми ПДВ, вказані у податкових накладних, можуть бути включені до складу податково-

го кредиту в податковому періоді, в якому такі податкові накладні отримані (постанова Верховного Суду України від 26 березня 2012 р. у справі № 21-268a11).

► бюджетного відшкодування з ПДВ

1. За змістом підпункту «а» підпункту 7.7.11 п. 7.7 ст. 7 Закону України від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) платник ПДВ має право на бюджетне відшкодування незалежно від терміну його реєстрації як платника цього податку, якщо податковий кредит за звітний період сформований внаслідок придбання основних фондів (постанова Верховного Суду України від 21 лютого 2012 р. у справі № 21-17a12).

2. Якщо спеціальний режим оподаткування, встановлений п. 11.29 ст. 11 Закону України від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (чинного на час виникнення спірних правовідносин), поширюється на суб'єкт господарювання, подання податкової декларації скороченої форми є його обов'язком, а не правом (постанови Верховного Суду України від 20 лютого 2012 р. у справі № 21-395a11, від 26 березня 2012 р. у справі № 21-393a11, від 3 липня 2012 р. у справі № 21-204a12).

3. Підпунктом 15.3.1 п. 15.3 ст. 15 Закону України від 21 грудня 2000 р. № 2181-III «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) встановлено граничні строки для подання заяви на повернення надміру сплачених податків, зборів (обов'язкових платежів) або на їх відшкодування, і ця норма не встановлює строків, протягом яких здійснюється зарахування належної платнику повної суми бюджетного відшкодування шляхом зменшення податкових зобов'язань із цього податку наступних податкових періодів, якщо заява про таке відшкодування подана своє-

часно (постанова Верховного Суду України від 6 лютого 2012 р. у справі № 21-354a11).

4. Відповідно до підпунктів 7.2.3 та 7.2.4 п. 7.2 ст. 7 Закону України від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) податкова накладна складається у момент виникнення податкових зобов'язань продавця, а підприємства, звільнені від сплати податку до бюджету за рішенням суду, втрачають право, зокрема на нарахування податку та складання податкової накладної.

При встановленні судом обставин, за яких позивач міг усвідомлювати, що його контрагент, який звільнений від сплати ПДВ, при формуванні ціни на товар включив ПДВ за ставкою 20 %, суд касаційної інстанції помилково виходив із того, що наявність у платника податку — позивача — виданої йому продавцем товару податкової накладної, оформленої з дотриманням вимог чинного законодавства, є достатньою підставою для визначення податкового кредиту та відшкодування ПДВ із державного бюджету (постанова Верховного Суду України від 12 березня 2012 р. у справі № 21-270a11).

► податку з доходів фізичних осіб

З набранням чинності Закону України від 22 травня 2003 р. № 889-IV «Про податок з доходів

фізичних осіб» його положення, які є спеціальними у застосуванні до правовідносин оподаткування та прийняті пізніше у часі порівняно із Законом України від 5 листопада 1991 р. № 1789-XII «Про прокуратуру», підлягають пріоритетному застосуванню до правовідносин, пов'язаних з оподаткуванням (неоподаткуванням) грошової допомоги, що виплачується прокурорам і слідчим прокуратури у разі їх виходу на пенсію за вислугою років (постанова Верховного Суду України від 3 липня 2012 р. у справі № 21-162a12).

► збору за забруднення навколишнього природного середовища

Санітарний збір у портах є обов'язковим для сплати судовласниками при кожному вході у порт, а його ставки із суден групи «А», встановлені п. 36 Положення про портові збори, затвердженого постановою КМУ від 12 жовтня 2000 р. № 1544, обчислюються виходячи з об'єму судна або самохідної частини складеної плавучої споруди та не залежать від розміру або кількості проведених заходів, передбачених п. 35 цього Положення.

Такий портовий збір, як санітарний є заходом, спрямованим на запобігання забрудненню моря скиданням відходів та інших матеріалів, і спонукає судовласників охороняти морське середовище (постанова Верховного Суду України від 27 лютого 2012 р. у справі № 21-453a11).

Справи зі спорів з приводу реалізації публічної фінансової політики

1. Моментом вчинення імпоротної операції, зокрема моментом поставки товару за такою операцією, для цілей застосування статей 2, 4 Закону України від 23 вересня 1994 р. № 185/94-ВР «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) є момент фактичного перетину імпортованим товаром митного кордону України (постанова Верховного Суду України від 16 січня 2012 р. у справі № 21-412a11).

2. Притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності за використання гральних автоматів, в яких не реалізовані фіскальні функції, можливе лише з моменту включення до Державного реєстру реєстраторів розрахункових операцій комп'ютерно-касової системи «Фіскал», тобто з 1 липня 2008 р., оскільки до цієї дати у суб'єктів господарювання не було об'єктивної можливості дотримати вимог ст. 3 Закону України від 6 липня 1995 р. № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» у частині використання гральних автоматів, що переведені у фіскальний

режим роботи (постанови Верховного Суду України від 23 січня 2012 р. у справі № 21-382a11, від 6 лютого 2012 р. у справі № 21-362a11).

3. З моменту включення наказом Державної податкової адміністрації України від 1 липня 2008 р. № 430 «Про затвердження Державного реєстру реєстраторів розрахункових операцій у новій редакції» до Державного реєстру комп'ютерно-касової системи «Фіскал», яка призначена для фіскалізації гральних автоматів, автоматизації збору, обліку і контролю даних про функціонування залів гральних автоматів, держава виконала взятий на себе обов'язок щодо забезпечення переведення суб'єктів господарювання на облік розрахункових операцій у готівковій формі при використанні гральних автоматів із застосуванням реєстраторів розрахункових операцій.

У зв'язку з цим із зазначеної дати суб'єкти господарювання зобов'язані використовувати у своїй діяльності гральні автомати, оснащені вказаною комп'ютерно-касовою системою, і не повинні вводити в експлуатацію ті гральні автомати, що не забезпечують можливість застосування

цієї системи (постанови Верховного Суду України від 13 лютого 2012 р. у справі № 21-396a11, від 8 травня 2012 р. у справі № 21-93a12).

4. До суб'єкта господарювання, який здійснював розрахункові операції через незареєстрований, неопломбований в установленому порядку та непереведений у фіскальний режим роботи реєстратор розрахункових операцій, застосовуються фінансові санкції, передбачені п. 2 ч. 1 ст. 17 Закону України від 6 липня 1995 р. № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», чинного на час виникнення спірних правовідносин (постанова Верховного Суду України від 5 червня 2012 р. у справі № 21-97a12).

5. За змістом ст. 15³ Закону України від 19 грудня 1995 р. № 481/95-ВР «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) та пунктів 2, 22 Правил роздрібної торгівлі алкогольними напоями, затверджених постановою КМУ від 30 липня 1996 р. № 854, у разі якщо магазин не є спеціалізованим підприємством відповідно до вимог зазначених норм, підприємець не має права здійснювати в ньому продаж алкогольних напоїв на розлив для споживання на місці (постанова Верховного Суду України від 13 лютого 2012 р. у справі № 21-371a11).

Справи зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах зайнятості населення та соціального захисту громадян

Справи щодо збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

1. Положення абз. 6 ч. 6 ст. 20 Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», відповідно до якого перерахування страхових внесків здійснюється страховальниками одночасно з одержанням (перерахуванням) коштів на оплату праці (виплати доходу) не звільняють страховальника від обов'язку сплатити страхові внески у 20-денний строк із дня закінчення звітного періоду у зв'язку з неодержанням останнім цих коштів, оскільки відповідно до ч. 6 ст. 19 цього Закону (чинного на час виникнення спірних правовідносин) страхові внески нараховуються на суми, зазначені в частинах 1, 2 цієї статті, незалежно від джерел їх фінансування, форми, порядку, місця виплати та використання, а також незалежно від того, чи були зазначені суми фактично виплачені після їх нарахування до сплати (постанови Верховного Суду України від 16 січня 2012 р. у справі № 21-392a11, від 26 березня 2012 р. у справі № 21-398a11, від 15 травня 2012 р. у справі № 21-110a12, від 15 травня 2012 р. у справі № 21-118a12).

2. Застосування до відповідача штрафних (фінансових) санкцій за несплату страхових внесків, встановлених Законом України від 18 січня 2001 р. № 2240-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» (далі — Закон № 2240-III), із виплат, які відповідно до Закону України від 9 вересня 2004 р. № 1994-IV «Про реструктуризацію заборгованості з виплат, передбачених ст. 57 Закону України «Про освіту»

педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів», визнані кредиторською заборгованістю Державного бюджету України, є правомірним. Оскільки Закон України № 2240-III, як і жоден нормативно-правовий акт до червня 2006 р., не містить положень, які б звільняли страховальника від обов'язку нарахування та сплати страхових внесків з таких виплат чи відповідальності за неповноту їх сплати. Тому підстав стверджувати про відсутність правопорушення у сфері господарювання, яке полягає в несплаті страхових внесків, немає.

Посилання на порушення принципу пропорційності, закріпленого в п. 8 ч. 3 ст. 2 КАС, при стягненні з відповідача штрафних (фінансових) санкцій у зазначеному розмірі є безпідставним, оскільки відповідальність за неповноту та не своєчасність сплати страхових внесків, зокрема розмір штрафу та пені, встановлено Законом № 2240-III (постанови Верховного Суду України від 16 січня 2012 р. у справі № 21-427a11, від 6 лютого 2012 р. у справі № 21-298a11, від 6 лютого 2012 р. у справі № 21-413a11, від 23 квітня 2012 р. у справі № 21-459a11, від 24 квітня 2012 р. у справі № 21-45a12).

3. У зв'язку з особливостями фінансування страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, виключно цільовим використанням цих коштів та враховуючи те, що адресна допомога як окремий вид соціальної допомоги не входить до складу розміру пенсії по інвалідності та пенсії у зв'язку з втратою годуваль-

ника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України не може нести витрати на виплату державної адресної допомоги (постанови Верховного Суду України від 30 січня 2012 р. у справі № 21-394a11, від 30 січня 2012 р. у справі № 21-428a11, від 30 січня 2012 р. у справі № 21-451a11, від 12 березня 2012 р. у справі № 21-43a12).

4. За наявності несплаченої недоїмки, пені та фінансових санкцій і сплати при цьому поточних сум страхових внесків страхувальник не вважається таким, що своєчасно виконав свої зобов'язання за поточний період, у зв'язку з тим, що в силу імперативних вимог ч. 5 ст. 106 Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» органи Пенсійного фонду України зобов'язані направити цей платіж на погашення недоїмки, пені та фінансових санкцій (постанова Верховного Суду України від 13 лютого 2012 р. у справі № 21-4a12).

5. Виходячи з аналізу підпункту 1 п. 2 розд. XV «Прикінцеві положення» Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», витрати на виплату та доставку пенсій особам, які були зайняті на роботах за списком № 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці, зайнятість в яких повний робочий день дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, затвердженим постановою КМУ від 16 січня 2003 р. № 36, у тому числі й особам, що, крім цього, мають статус постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, покриваються підприємствами та організаціями (постанови Верховного Суду України від 5 червня 2012 р. у справі № 21-167a12, від 12 червня 2012 р. у справі № 21-107a12).

6. Питання щодо нарахування та сплати страхових внесків до Пенсійного фонду України врегульовані Законом України від 26 червня 1997 р. № 400/97-ВР «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» та Законом України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», відповідними підзаконними актами, зокрема Положенням про порядок справляння та обліку фіксованого сільськогосподарського податку, затвердженим постановою КМУ від 23 квітня 1999 р. № 658 (чинною на час виникнення спірних правовідносин).

Аналіз зазначених норм дає підстави вважати, що до суб'єктів права на користування спеціальною пільговою ставкою нарахування страхових

внесків віднесені платники фіксованого сільськогосподарського податку. Закон не дає підстав для розширеного тлумачення поняття платника такого податку за рахунок його філій, що не є юридичними особами (постанова Верховного Суду України від 13 лютого 2012 р. у справі № 21-279a11).

7. Одним з основних принципів страхування від нещасного випадку є цільове використання коштів, що відповідно до ст. 46 Закону України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» не формуються за рахунок Державного бюджету України, не включаються до його складу та використовуються виключно за їх прямим призначенням.

У зв'язку з особливостями фінансування страхування від нещасного випадку, виключно цільовим використанням цих коштів та враховуючи те, що адресна допомога як окремий вид соціальної допомоги не входить до складу розміру пенсії по інвалідності та пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України не може нести витрати з виплати державної адресної допомоги (постанови Верховного Суду України від 20 лютого 2012 р. у справі № 21-407a11, від 20 лютого 2012 р. у справі № 21-462a11, від 9 квітня 2012 р. у справі № 21-443a11, від 12 червня 2012 р. у справі № 21-165a12, від 10 липня 2012 р. у справі № 21-209a12, від 9 липня 2012 р. у справі № 21-180a12).

8. Закон України від 13 грудня 1991 р. № 1977-XII «Про наукову і науково-технічну діяльність» не містить положень, які б звільняли державні небюджетні установи та організації, фінансування яких здійснюється за рахунок Державного бюджету України та госпрозрахунку, від відшкодування Пенсійному фонду України різниці між сумою, призначеною за цим Законом, та сумою пенсії, обчисленої відповідно до інших законодавчих актів, на яку має право науковий працівник.

У разі якщо здійснюється перетворення в процесі приватизації державного підприємства у відкрите акціонерне товариство, до правонаступника переходять права і обов'язки державного підприємства, що приватизується, у тому числі й обов'язок зі сплати такої різниці (постанови Верховного Суду України від 5 червня 2012 р. у справі № 21-66a12, від 5 червня 2012 р. у справі № 21-78a12).

Справи щодо призначення, перерахунку та здійснення страхових виплат із відповідних видів загальнообов'язкового державного соціального страхування

1. За загальним правилом дії норм права у часі у зв'язку з набранням чинності з 29 квітня 2006 р. Законом України від 4 квітня 2006 р. № 3591-IV «Про внесення змін до деяких законів України з питань пенсійного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців», яким встановлено порядок визначення заробітку (грошового забезпечення) для обчислення пенсій військово-службовцям та заборонено змінювати положення Закону України від 9 квітня 1992 р. № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» щодо умов і норм пенсійного забезпечення зазначених у ньому осіб іншими законами, положення п. 30 ст. 77 та частин 1, 2 ст. 40 Закону України від 20 грудня 2005 р. № 3235-IV «Про Державний бюджет України на 2006 рік» втратили чинність.

Отже, висновок про правомірність відмови здійснити позивачу перерахунок пенсії з урахуванням ч. 3 ст. 43 Закону № 2262-XII є наслідком порушення правил застосування норм матеріального права, за яких перевагу в застосуванні було надано положенням Закону № 3235-IV, а не прийнятого останнім у часі Закону № 3591-IV (постанови Верховного Суду України від 6 березня 2012 р. у справі № 21-26а12, від 15 травня 2012 р. у справі № 21-82а12, від 12 червня 2012 р. у справі № 21-154а12).

2. Особливістю пенсійного забезпечення осіб офіцерського складу, прапорщиків і мічманів, військовослужбовців надстрокової служби та військової служби за контрактом, осіб начальницького складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб, які мають право на пенсію відповідно до Закону України від 9 квітня 1992 р. № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» і які були відрадянжені для роботи в органах державної влади та органах місцевого самоврядування або у сформованих ними органах, на підприємствах, в установах, організаціях, вищих навчальних закладах та одержували заробітну плату в порядку і розмірах, установлених для працівників цих органів та організацій, є те, що базою для обчислення і перерахунку пенсії має бути грошове забезпечення, встановлене за військовою (спеціальною) посадою, оскільки пенсія призначається на єдиних засадах після звільнення з військової (спеціальної) служби.

Постановами КМУ від 4 квітня 2007 р. № 602 «Про розмір посадового окладу (тарифної ставки) працівника 1 тарифного розряду Єдиної тарифної сітки» та від 3 травня 2007 р. № 682 «Про затвер-

дження тарифних коефіцієнтів Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери, передбачених за II етапом» встановлені розміри посадових окладів для цивільних працівників, а не військовослужбовців. У зв'язку з цим вони не можуть бути підставою для проведення перерахунку пенсій військово-службовців з підстав та у порядку, визначених ст. 63 Закону № 2262-XII (постанови Верховного Суду України від 21 лютого 2012 р. у справі № 21-463а11, від 5 березня 2012 р. у справі № 21-439а11, від 5 червня 2012 р. у справі № 21-148а12, від 26 червня 2012 р. у справі № 21-186а12).

3. Отримувані застрахованою особою суми виплат, з яких були фактично нараховані та сплачені страхові внески або збір на обов'язкове державне пенсійне страхування, враховуються в заробіток (дохід) застрахованої особи для обчислення пенсії, незалежно від того, чи входять вони до структури заробітної плати.

У цьому разі перевагу мають спеціальні норми, що визначають виплати (доходи) для обчислення пенсії, — ст. 41 Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та ст. 66 Закону України від 5 листопада 1991 р. № 1788-XII «Про пенсійне забезпечення». Норми Закону України від 16 грудня 1993 р. № 3723-XII «Про державну службу» та Закону України від 24 березня 1995 р. № 108/95-ВР «Про оплату праці» щодо спірних відносин є загальними (постанова Верховного Суду України від 20 лютого 2012 р. у справі № 21-430а11).

4. У зв'язку з тим, що виплати щомісячної премії та надбавки за інтенсивність праці, які отримував працівник прокуратури перед звільненням, законодавством, чинним на час надання прокуратурою довідки про заробіток, передбачені не були, дії прокуратури щодо видачі зазначеної довідки про розмір місячного заробітку за відповідною посадою, з якої працівник вийшов на пенсію, станом на час його звернення за здійсненням перерахунку є правомірними (постанова Верховного Суду України від 20 лютого 2012 р. у справі № 21-415а11).

5. Перерахунок пенсії на підставі ч. 4 ст. 42 Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) здійснюється із застосуванням показника середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України, та розраховується

за формулою, наведеною в ч. 2 ст. 40 цього Закону. При такому перерахунку зазначений показник середньої заробітної плати залишається незмінним, тобто таким, яким він був на час призначення пенсії (постанови Верховного Суду України від 26 червня 2012 р. у справі № 21-174а12, від 10 липня 2012 р. у справі № 21-171а12, від 3 липня 2012 р. у справі № 21-145а12).

6. Закріплені ст. 22 Конституції права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законодавчих актів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України від 20 грудня 1991 р. № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» військовослужбовці, за винятком тих, які проходять строкову службу, не можуть бути звільнені з військової служби до набуття права на пенсію за вислугою років.

За змістом висновків, зроблених Конституційним Судом України у рішеннях від 6 липня 1999 р. № 8-рп/99 у справі щодо права на пільги та від 20 березня 2002 р. № 5-рп/2002 у справі щодо пільг, компенсацій і гарантій, розуміння сутності соціальних гарантій військовослужбовців та прирівняних до них осіб, зміст та обсяг досягнутих ними соціальних гарантій не може бути звужено шляхом внесення змін до законодавства, а правовідносини щодо їхнього пенсійного забезпечення виникають не в момент звернення за призначенням пенсії, а в момент виникнення права на її призначення (постанова Верховного Суду України від 6 лютого 2012 р. у справі № 21-322а11).

7. Преміювання військовослужбовців, визначене постановою КМУ від 28 березня 2007 р. № 594 «Деякі питання грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу у 2007 році», не може бути підставою для перерахунку пенсії відповідно до ч. 3 ст. 63 Закону України від 9 квітня 1992 р. № 2262-ХІІ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) у зв'язку з тим, що має тимчасовий характер. Виплата такої премії дозволена за наявності передбачених підстав тільки в межах видатків, визначених у кошторисах військових частин для грошового забезпечення військовослужбовців у 2007 р. (постанова Верховного Суду України від 13 лютого 2012 р. у справі № 21-134а11).

8. Незалежно від наявності умов для призначення пенсії за вислугу років згідно зі ст. 12

Закону України від 9 квітня 1992 р. № 2262-ХІІ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) право на збереження пільг, встановлених Законом України від 20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ «Про міліцію» (чинним на час виникнення спірних правовідносин), має лише працівник міліції, звільнений зі служби з підстав, визначених у ст. 22 останнього Закону, тобто за віком, хворобою або вислугою років (постанова Верховного Суду України від 26 червня 2012 р. у справі № 21-170а12).

9. Аналіз положень пунктів 5 і 15 постанови КМУ від 9 березня 2006 р. № 268 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» свідчить про те, що нарахування грошового забезпечення військовослужбовцям, які проходять службу в органах прокуратури на прокурорсько-слідчих посадах, має здійснюватися з 1 квітня 2006 р. за умовами, визначеними п. 5 зазначеної постанови, і має складатися з посадового окладу, інших виплат, установлених цією постановою, а також окладу за військовим званням та надбавки за вислугу років, установлених у розмірі і порядку, що визначаються законодавством для військовослужбовців.

Застосування нової структури грошового забезпечення військових прокурорів узгоджується з ч. 2 ст. 461 Закону України від 5 листопада 1994 р. № 1789-ХІІ «Про прокуратуру» (постанова Верховного Суду України від 26 червня 2012 р. у справі № 21-161а12).

10. Дія нормативно-правового акта — списку № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників із шкідливими умовами праці, зайнятість на яких дає право на пільгове призначення пенсії за віком, затвердженого постановою Кабінету Міністрів СРСР від 26 січня 1991 р. № 10, яким вперше віднесено до посад та робіт, які дають право на призначення працівникам пенсії за віком на пільгових умовах, певну професію, не може поширюватися на правовідносини, пов'язані з виконанням особою трудових функцій на цій посаді, які мали місце до набрання цим списком чинності. У зв'язку з цим у особи відсутнє право на пенсію за віком на пільгових умовах згідно зі статтями 13, 100 Закону України від 5 листопада 1991 р. № 1788-ХІІ «Про пенсійне забезпечення», оскільки відповідно до законодавства, що діяло раніше, особа не мала права на неї (постанова Верховного Суду України від 7 травня 2012 р. у справі № 21-429а11).

Справи щодо соціального захисту; соціального захисту та зайнятості інвалідів; соціальних послуг

1. У зв'язку з тим, що положення п. 13 ст. 71 та ст. 29 Закону України від 19 грудня 2006 р. № 489-V «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (далі — Закон № 489-V), якими у 2007 р. передбачалися виплати інвалідам війни щорічної разової грошової допомоги до 5 травня в розмірі, інакшому ніж встановлено ч. 5 ст. 13 Закону України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», втратили чинність з дня ухвалення рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 р. № 6-рп/2007 дії управління праці та соціального захисту населення щодо нарахування та виплати у квітні 2007 р. допомоги в розмірі, встановленому саме Законом № 489-V, були правомірними та відповідали положенням ч. 2 ст. 19 Конституції (постанови Верховного Суду України від 9 квітня 2012 р. у справі № 21-448а11, від 9 квітня 2011 р. у справі № 21-433а11).

2. У зв'язку з тим, що окремі положення Закону України від 28 грудня 2007 р. № 107-VI «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (далі – Закон № 107-VI) втратили чинність з дня ухвалення Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 р. № 10-рп/2008, а виплата щорічної допомоги на

оздоровлення здійснювалась у квітні 2008 р., тобто до зазначеної дати — в період, коли ці норми Закону були чинними, а їх виконання — обов'язковим для управління праці та соціального захисту населення, його дії на час виплати особі щорічної допомоги на оздоровлення відповідно до Закону України від 28 лютого 1991 р. № 796-XII «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» з урахуванням встановлених Законом № 107-VI обмежень були правомірними (постанова Верховного Суду України від 19 березня 2012 р. у справі № 21-299а11).

3. При визначенні особи державної та додаткової пенсій застосуванню підлягають статті 49, 50, 54 Закону України від 28 лютого 1991 р. № 796-XII «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», а не положення постанов КМУ від 28 травня 2005 р. № 530 «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян» та від 16 липня 2008 р. № 654 «Про підвищення рівня пенсійного забезпечення громадян», які істотно звужують обсяг встановлених законом прав (постанова Верховного Суду України від 23 квітня 2012 р. у справі № 21-239а11).

Справи щодо зайнятості населення (крім зайнятості інвалідів); забезпечення громадян житлом

За змістом положень ст. 44 Закону України від 15 грудня 1992 р. № 2862-XII «Про статус суддів» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) та Порядку забезпечення житлом суддів Апеляційного суду України, апеляційних і місцевих судів, затвердженого постановою КМУ від 3 серпня 2005 р. № 707, обов'язок забезпечити житлом суддю, який потребує поліпшення

житлових умов, покладений на місцеві органи виконавчої влади за місцем роботи судді, а дії Державної судової адміністрації України та її територіальних управлінь із забезпечення суддів житлом є додатковими у разі невирішення цього питання органом місцевої виконавчої влади (постанова Верховного Суду України від 7 травня 2012 р. у справі № 21-292а11).

Справи зі спорів щодо відносин публічної служби

За змістом п. 68 Положення про проходження служби рядовим та начальницьким складом органів внутрішніх справ Української РСР, затвердженого постановою КМУ від 29 липня 1991 р. № 114, звільнення особи середнього, старшого і вищого начальницького складу зі служби, на підставі підпункту «ж» п. 64 зазначеного Положен-

ня, до спливу тримісячного строку від дня попередження нею про своє бажання звільнитися, якщо сторони не домовилися про звільнення у більш короткий строк, є безпідставним (постанова Верховного Суду України від 9 квітня 2012 р. у справі № 21-99а12, від 29 травня 2012 р. у справі № 21-122а12).